

А.О. Кучерявий; доктор педагогічних наук;
доцент
Національний університет оборони України
імені Івана Черняховського
Ю.С. Бура
Національний авіаційний університет

СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ ЦІЛІ Й ПРИНЦИПИ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТА ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Стаття присвячена розв'язанню проблеми відсутності теоретичних; методичних та технологічних засад проектування процесу виховання особистості державного службовця; якими є педагоги та військові. Розглянуто цілі їхнього виховання: зорієнтованість на формування провідних рис особистості професіонала; тих характеристик; які не є провідними в моделі фахівця; але є обов'язковими та допоміжними (забезпечувальними) до них; та тих якостей; що зумовлені потребами самовиховання фахівця. Визначено спільні принципи виховання педагогів і військових; відзначено серед них такі; що забезпечують формування особистості державного службовця; є спільними з огляду на встановлення напрямів виховної роботи; зорієнтованих на формування спільних для представників обох професій рис особистості.

Ключові слова: виховання; цілі; принципи; педагог; військовослужбовець; державний службовець.

Постановка проблеми. Питання виховання особистості професіонала постійно обговорюється науковцями; чиновниками та педагогами. Проте фахове обговорення цього питання на сьогоднішній день не дає чіткої відповіді з приводу побудови виховних систем як універсальних; так і зумовлених специфікою навчального закладу. Певні цільові орієнтири виховання майбутніх спеціалістів закладаються в державні стандарти підготовки фахівців; однак зі змісту освітньо-професійних програм їх підготовки не надходять чіткі відповіді щодо загального цілепокладання виховної роботи; її етапів; методів та ін.; а надаються лише вимоги до переліку й змісту навчальних дисциплін. У результаті вищій навчальний заклад (ВНЗ) вибудовує систему виховної роботи інтуїтивно; спираючись на власний досвід та ініціативу певних працівників; що не дозволяє в цілому в межах галузі вищої освіти України говорити про системну роботу з формування особистості професіонала; який працюватиме в державній установі. Головна причина цього; за нашим переконанням; – в наявності проблеми відсутності теоретичних; методичних та технологічних засад проектування процесу виховання особистості державного службовця; що не дозволяє будувати виховні системи на рівні ВНЗ. У межах цього дослідження винайдемо розв'язання цієї проблеми на рівні порівняння цілей і принципів виховного процесу в педагогічних і військових навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес виховання як у вищих педагогічних навчальних закладах; так і у військових постійно перебуває в центрі уваги науковців. Зокрема; вихованню особистості педагога присвячені опубліковані в останній час роботи Ю. Боловацької [1]; Г. Мешко [3]; О. Никитенко [4]; а військовослужбовця – С. Левченка [2]; В. Мірошніченко [4]; О. Ставицького [6] тощо. В цих та інших роботах вивчено роль особистісних якостей фахівця в педагогічній та військовій діяльності; різні аспекти

професійної поведінки; напрями; методи і засоби виховання у ВНЗ; приділено увагу питанню професійного самовиховання фахівця та ін. Однак згаданими та іншими вченими не розглядався процес виховання вчителів і військових як майбутніх працівників державних служб і установ; зокрема аспекти цілепокладання і принципів виховання.

Мета статті. У ході дослідження визначатимуться спільні та відмінні цілі й принципи виховання майбутніх педагогів і військових у вищій школі як осіб; що працюватимуть у державних установах та службах.

Виклад основного матеріалу. Цілепокладання є першочерговим етапом проектування виховної системи ВНЗ; яке здійснюється з урахуванням специфіки установи. Розглянемо три групи виховних цілей; властивих відповідним системам навчальних закладів обох типів. До таких груп відносяться цілі; які зорієнтовані на формування в майбутніх педагогів чи військовослужбовців: 1) провідних рис особистості професіонала; 2) характеристик; що не є провідними в моделі фахівця; але є обов'язковими та допоміжними (забезпечувальними) до них; 3) тих якостей; котрі зумовлені потребами самовиховання фахівця.

Природно; що у випадку виховання фахівця-педагога; цілі першої групи підпорядковані набуттю ним здатності до здійснення педагогічної діяльності; а при підготовці військового – до військової. Не зупиняючись на особливостях як однієї; так й іншої; відзначимо; що вони є різними за своєю сутністю та змістом; тому програми виховної роботи на рівні закладу відрізнятимуться як добором виховних заходів; так і методів та засобів виховної роботи. Але результати мають бути спільними; адже йдеться про підготовку працівника державних служб і установ. До таких результатів; віднесемо; наприклад; високий рівень національної та правової свідомості; здатність до аналізу своєї діяльності; відповідальність тощо. Таким чином; можна вести мову про те; що виховним процесом передбачатимуться як специфічні модулі виховання; так і модулі державного виховання; до яких належать заходи; які однаково доцільні в реалізації як у педагогічному; так й у військовому навчальних закладах.

Окреслюючи цілі виховання другої групи відзначимо таку особливість; як формування у військовослужбовців здатності до педагогічної діяльності. Це обумовлено тим; що випускники військових ВНЗ безпосередньо працюють з підлеглим особовим складом та відповідно навчають і виховують інших військовослужбовців. Отже; їм властиві ті характеристики; на які зорієнтовані цілі виховної роботи першої групи для педагогів; а також і другої: формування особистості; здатної до виконання методичної; науково-педагогічної роботи; опрацювання педагогічної й спеціальної літератури; застосування інформаційно-комунікаційних технологій тощо. Таким чином; знову можемо говорити про спільні виховні модулі для військовослужбовців та педагогів. Але й цілі цієї групи є специфічними для майбутніх військових; адже вони мають оволодіти дещо складними видами діяльності; наприклад; організацією роботи власного підрозділу в різних умовах; експлуатацією та ремонтом обладнання; взаємодією з іншими військовими підрозділами та органами державної влади тощо; а це передбачає окремі виховні модулі.

Є певна специфіка й у визначенні виховних цілей третьої групи; адже поруч зі спільними для обох професій орієнтирами самовиховання як педагогів

та державних службовців; майбутні офіцери повинні постійно вдосконалювати свої вузькопрофесійні уміння й навички; фізичний стан; бути здатними до подальшого кар'єрного зростання.

Отже; для визначення цілей виховної роботи як у педагогічному; так і військовому навчальному закладах; можна застосувати спільний підхід до їх визначення; та спрогнозувати; що велика частка виховних модулів буде спільною; адже військова діяльність передбачає виконання діяльності педагогічної; а представники обох професій є державними службовцями.

Під час окреслення принципів функціонування виховної системи також можна відзначити спільні та відмінні елементи; властиві для систем виховання у ВНЗ обох типів. Визначимо деякі принципи; характерні; на нашу думку; саме для підготовки державного службовця взагалі; а від так спільні для забезпечення становлення особистості й педагога і військового.

1. *Принцип формування світогляду державного службовця.* Йдеться про забезпечення системного розуміння майбутніми педагогами та військовими державного устрою як фундаментальної структури; складниками якої є історичний; культурологічний; політичний; економічний; правовий; соціальний тощо. Формування світогляду державного службовця є засадничим процесом для набуття майбутніми фахівцями національної свідомості; а також низки морально-патріотичних рис особистості.

Відзначимо; що при формуванні в студентів та курсантів світогляду державного службовця слушним є окреслення загальної моделі працівника державних служб і установ. Оскільки така модель наразі не існує; то вважаємо за доцільне авторам програм виховної роботи проаналізувати зміст освітньо-кваліфікаційних характеристик фахівців; виокремити з них ті; що відповідають особливостям державної служби; узагальнити їх та доповнити необхідними положеннями; виходячи із власного розуміння цільового призначення педагогічних та військових професій для державотворення.

2. *Принцип набуття усвідомлення студентами (курсантами) державотвірною змісту своєї професії.* Його реалізація передбачає проведення заходів; спрямованих на забезпечення системного розуміння студентами і курсантами значущості кожного окремого аспекту своєї професійної діяльності для розбудови української держави; зміцнення її політичного та економічного потенціалу; забезпечення розвитку демократичних процесів; набуття громадянами України повноцінних умов для духовного та професійного становлення тощо.

3. *Принцип забезпечення мотивування студентів і курсантів до самовиховної роботи як майбутніх працівників державних служб і установ.* Таке мотивування повинно здійснюватися через актуалізацію відповідних особистісних потреб служіння українській державі та українському народові. При цьому засоби виховання можуть бути різноманітними: згадані потреби формуються на підставі розвитку морально-патріотичних якостей; усвідомлення перспектив фахового та кар'єрного зростання в разі сумлінної служби в державних установах; невіддільності престижності педагогічних та військових професій від їх почесної ролі у державотворенні тощо.

4. *Принцип забезпечення рефлексії професійного становлення майбутніх фахівців як держслужбовців.* Відповідно до цього принципу виховна система

має створити умови для співвіднесення кожним студентом чи курсантом власного фахового рівня із спроможністю розв'язувати завдання державотворення під час виконання професійних обов'язків. Такі умови можуть бути забезпечені як у межах навчального процесу; де відбувається моделювання професійних ситуацій; так і під час окремих заходів; що передбачають участь молодих фахівців у суспільному житті країни; залученні їх до наукової роботи; результати якої мають цінність для вітчизняної науки тощо.

Якщо розглядати змістові особливості діяльності педагога та військового; то за природнім спільним *принципом залучення майбутнього фахівця до активної професійної діяльності* криються як спільні; так і відмінні за своїм змістом заходи. Відмінні зумовлені різними складниками практичної й психологічної готовності до виконання провідних фахових дій; а спільні – тим що низка таких дій є спорідненою для представників обох типів професій. Мова йде; в першу чергу; про вже згаданий педагогічний аспект діяльності військового; який наближає цю професію до професії вихователя; вчителя чи викладача. Але; якщо подивитися на структуру особистісних характеристик; то наявною стає низка спільних для військовослужбовців та педагогів якостей: здатність до ретельного планування своєї роботи; творчої діяльності; зокрема моделювання середовища та процесу виконання професійної діяльності; швидкого реагування на зміни в них; передбачення нестандартних та нетипових ситуацій; запасних сценаріїв їх розвитку та ін. Наявними є також такі спільні якості; як управлінські; інтелектуальна та фізична витривалість; здатність до неперервного самонавчання та самовиховання; використання комп'ютерних програм й інформаційно-комунікаційних технологій та ін. Більшість з останніх якостей є характерною для представників будь-яких професій; діяльність яких є інтелектуальною; пов'язана з роботою з людьми та вимагає постійної зосередженості та витрат емоційних і фізичних зусиль.

Не можна ігнорувати й такий *принцип* функціонування виховної системи як *запобігання процесам професійної деформації у майбутніх випускників вищих педагогічних і військових навчальних закладів*; який є актуальним для підготовки фахівців обох типів професій. І хоча прояви такої деформації в них є різними; амортизувати їх можливо; на нашу думку; через сформованість у майбутніх фахівців морально-етичних якостей; міцних переконань щодо соціальної значущості власної професії; значної вмотивованості до роботи; яка має державотвірний зміст; здатності у своєму неперервному розвитку слідувати намаганням удосконалювати себе як професіонала; від успішної діяльності якого залежить не тільки власна кар'єра; а й доля оточуючих осіб; дбати про яку фахівцеві довірено державою.

Звичайно; що існують й інші принципи виховання; які відбивають специфіку роботи; а відповідно й підготовки саме педагогів та військових; але їх ми не вивчаємо в цій роботі; адже це доцільно робити за інших завдань дослідження – детальному розгляді процесу становлення фахівця в обох виховних системах окремо. Крім того; нами не розглядалися принципи; які розкривають специфіку виховної роботи взагалі; але вони ретельно висвітлені у відповідній навчальній і науковій літературі.

Отже; характеризуючи добір і зміст визначених нами принципів виховної роботи у вищих педагогічних і військових навчальних закладах; відзначимо; що

низка з них є спільними як для підготовки майбутніх державних службовців; низка є традиційно спільними за напрямками виховної роботи; хоча й мають розкриватися по різному; а є й такі; що дозволяють реалізувати формування спільних якостей для представників обох типів професій.

Висновки (в т.ч. перспективи подальших досліджень у даному напрямку). За результатами дослідження відзначимо; що функціонування систем виховання і майбутніх військових; і педагогів мають багато спільного як на рівні визначення цілей виховання; так і його принципів. Це обумовлено тим; що фахівці обох типів професій відносяться до категорії державних службовців; а крім того; виконують певні спільні функції (педагогічні) та мають низку спільних професійно значущих якостей. Вказані особливості цілей та принципів функціонування обох виховних систем є необхідними для їх подальшого проектування та є важливими для вивчення таких наступних складників цих систем; як її структура; суб'єкти та етапи виховної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Боловацька Ю.І.* Особистісно орієнтоване виховання студентів у культурно-дозвіллевій діяльності вищого педагогічного навчального закладу [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Боловацька Юлія Ігорівна; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків; 2015. – 20 с.
2. *Левченко С.М.* Особистісно орієнтоване виховання майбутніх офіцерів у вищому військовому навчальному закладі: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Левченко С.М.; Полтавський держ. педагогічний ун-т ім. В.Г. Короленка. – Полтава; 2003. – 231 с.
3. *Мешко Г.М.* Курс “Професійне здоров'я педагога” в системі підготовки майбутніх учителів до здоров'ятворчої діяльності / Г.М. Мешко // Пед. науки : зб. наук. пр. – 2013. – Вип. 63. – С. 227–232.
4. *Мірошніченко В.І.* Система патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників: монографія / В.І. Мірошніченко; Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Богдана Хмельницького. – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ; 2012. – 376 с.
5. *Никитенко О.В.* Професійно-особистісні якості як основа виховання майбутніх учителів / О.В. Никитенко // Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. – Педагогіка; 2013. – Вип. 27. – С. 33–45.
6. *Ставицький О.М.* Теоретичні та методичні засади професійного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників: монографія / О.М. Ставицький. – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ; 2014. – 463 с.

А.А. Кучерявий; доктор педагогических наук;
доцент
Национальный университет обороны имени
Ивана Черняховского

ОБЩИЕ И ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ ЦЕЛИ И ПРИНЦИПЫ ВОСПИТАНИЯ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В ВЫСШИХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ И ВОЕННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Статья посвящена решению проблемы отсутствия теоретических; методических и технологических основ проектирования процесса воспитания личности государственного служащего; которыми являются педагоги и военнослужащие. Рассмотрены цели их воспитания: ориентированные на формирование наиболее важных черт личности профессионала; тех ее характеристик; которые не являются основными в модели

специалиста; но являются обязательными и вспомогательными (обеспечивающими) к ним; и тех качеств; что обусловлены потребностями самовоспитания специалиста. Определены общие принципы воспитания педагогов и военных; отмечены среди них такие; что обеспечивают формирование личности государственного служащего; являются общими с позиции выбора направлений воспитательной работы; ориентированы на формирование общих для представителей обеих профессий черт личности.

Ключевые слова: воспитание; цели; принципы; педагог; военнослужащий; государственный служащий.

A. Kucheriavyi; doctor of pedagogical science;
associate professor
Ivan Cherniakhovskyi National University of
Defensive of Ukraine

THE GENERAL AND DISTINCTIVE AIMS AND PRINCIPLES OF UPBRINGING OF FUTURE SPECIALISTS ARE IN HIGHER PEDAGOGICAL AND SOLDIERY EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The article is devoted to the problem of absence of theoretical; methodical and technological foundations of projecting of upbringing process of civil servant's personality; which are teachers and soldiery.

The aims of their upbringing; that are orientated on forming of leading lines of personality of professional; characteristics that are not basic in the model of specialist; but is obligatory and auxiliary to its; individual qualities that conditioned by necessities of specialist's self-actualization; are considered.

The general principles of upbringing of teachers and soldiery are determined; it is marked among them such that are provide forming of personality of civil servant; general by taking into account the establishments of upbringing work assignments; orientated on forming of general for the representatives of both professions of personality's lines.

Keywords: upbringing; aims; principles; teacher; military; civil servant